GREŞELI DE TRADUCERE

DE

ANA CANARACHE

Mulţimea traducerilor care se fac astăzi din limba rusă aduce în discuţie o serie de probleme în legătură cu corespondenţa sensurilor pe care le au cuvintele în cele două limbi şi mai ales cu corespondenţa construcţiilor. Traducătorul, stăpînind perfect limba din care traduce, se lasă furat de aşezarea cuvintelor în propoziţii sau a propoziţiilor în frază, de îmbinarea lor în construcţii specifice limbii ruse şi, fără să-şi dea seama, transpune în limba romînă forme şi îmbinări care îi sînt străine acesteia şi care uşor ar putea fi evitate prin echivalente romîneşti juste.

Am vrea să ne ocupăm de cuvîntul rusesc *такой*, care în dicţionare este redat prin: «asemenea, astfel, la fel cu...». Dar folosirea celor două adjective este diferită în limbile de care ne ocupăm, lucru de care traducătorii adesea nu ţin seama.

Spre deosebire de limba rusă, în limba romînă *asemenea* însemnează «la fel cu ce s-a spus *mai înainte*», şi niciodată la fel cu ce se va spune *de aci înainte*. Iată cîteva exemple din care se vede clar acest lucru:

«Măsurile stabilite de Plenara C.C. al P.M.R. din 19—20 august... sînt menite să asigure o dezvoltare armonioasă a tuturor ramurilor economiei naţionale pentru satisfacerea în măsură tot mai mare a nevoilor materiale şi culturale ale oamenilor muncii — aceasta fiind legea supremă a construirii socialismului. Potrivit cerinţelor legilor economice obiective, pentru a asigura *o asemenea* dezvoltare armonioasă a tuturor ramurilor economiei naţionale şi ridicarea continuă... este necesar să...» [«Scînteia», nr. 2820 din 15 noiembrie 1953, p. 2, col. 3].

Am redat înadins întregul pasaj anterior, la care se referă *asemenea*.

BDD-A10266 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:34:39 UTC)

Iată şi exemple bune din traduceri:

« O asemenea marfă există; este forţa de muncă a omului » [Marx, Capitalul I, p. 22 (subînţeles: o marfă de care s-a vorbit pînă acuma)].

« În articolul lui Marr « Limba şi gîndirea » asemenea idei capătă o expresie cu totul obscură » [Problemele lingvisticii în lumina lucrărilor lui I. V. Stalin, Editura Academiei R.P.R. 1953, p. 12 (subînţeles: idei ca cele pe care le-am expus mai sus)].

Sau:

« Asemenea formulări încurcate, confuze din punct de vedere sociologic şi greşite se găsesc în mare număr la N. I. Marr şi la « elevii » săi » [idem (în ambele exemple *asemenea* se referă la cîte un pasaj întreg anterior)].

Alt exemplu, luat din « Problemele leninismului », p. 100, unde, după ce se descriu condiţiile privitoare la folosirea strategică a forţelor revoluţiei se spune:

« Ca model al unei *asemenea* strategii poate fi socotită insurecţia din octombrie ».

În limba rusă *такой* serveşte oarecum ca termen introductiv, după care urmează elementul de comparaţie construit cu *kak*. Astfel: « *Ленин такой человек, как немногих можно найти* ».

Dîndu-se în limba romînă o astfel de întrebuinţare lui *asemenea*, se face o greşeală de limbă, după cum se poate vedea din exemplele care urmează:

« Creierul omului, spre deosebire de creierul animalelor, a căpătat posibilitatea de a forma *asemenea* legături nervoase temporare, care reprezintă generalizarea datelor percepţiei nemijlocite, date obţinute cu ajutorul primului sistem de semnalizare » [Probl. lingv. p. 401].

În exemplul următor este redat şi *как*, prin *ca:*

« Numai în *asemenea* propoziţii ca « Limba este un fenomen social »... atît conţinutul ideilor, cît şi exprimarea proceselor corespunzătoare fac parte din lingvistică » [Probl. lingv. pag. 84].

Sau:

« Dv. aveţi aci în vedere *asemenea* « mijloace de producţie » *ca* materiile prime, de pildă bumbacul » [Probl. econom. 1952, p. 59].

Alteori elementul al doilea este introdus prin *cum* cu verbul *a fi:*

« *Asemenea* cuvinte din sfera fondului principal de cuvinte al limbii ruse contemporane *cum* sînt *хозяин* (stăpîn), *крестьянин* (ţăran)... reprezintă — fiecare — nu numai sistemul... dar şi tipuri de formare a cuvintelor » [Probl. lingv. p. 182].

În exemplele următoare, traducătorul, simţind probabil că nu se potriveşte construcţia cu *asemenea*, a înlocuit acest adjectiv prin altul şi anume prin *astfel*. Dar întrebuinţarea acestuia este la fel de improprie, deoarece şi el trebuie legat în limba noastră tot de ceea ce precedă şi nu de ceea ce urmează.

BDD-A10266 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:34:39 UTC)

« În legătură cu aceasta, în întreprinderile noastre au o importanță actuală *astfel* de probleme ca: problema gospodăririi chibzuite și a rentabilității... » [Probl. econom. 1952, p. 22].

Sau:

« Ce să spunem, bunăoară de un *astfel* de minus cum a fost cunoscuta izolare a Revoluției din Octombrie? » [Problemele leninismului III, p. 79].

Sub influența traducerilor au început să apară astfel de construcții greșite și în unele lucrări sau redactări originale. Astfel citim în « Pentru pace trainică, pentru democrație populară » din 9 octombrie 1954, p. 2:

« Au fost *asemenea* conducători de comitete regionale (de exemplu secretarii comitetelor regionale București, Bacău și Oradea) care luau hotărîri de unul singur ».

Sau (în același ziar și în același loc):

« Sîntem însă departe de a fi antrenat la o muncă activă o *asemenea* forță considerabilă cum sînt cele peste 370.000 de delegate, alese de 3.000.000 de femei ».

Socotim util să atragem atenția traducătorilor asupra acestor greșeli care puteau fi ușor evitate, prin omiterea adjectivelor *asemenea* sau *astfel* care nu sînt necesare în textele citate.

De exemplu:

« Creierul omului, spre deosebire de creierul animalelor, a căpătat posibilitatea de a forma legături nervoase temporare, care reprezintă generalizarea datelor percepției nemijlocite... ».

Sau:

« În legătură cu aceasta, în întreprinderile noastre sînt foarte actuale problemele gospodăririi chibzuite și ale rentabilității».

S-ar mai putea releva și alte influențe supărătoare pe care traducătorii nu reușesc să le îndepărteze. Astfel, expresia rusească *так или иначе* se poate reda în romînește, aproximativ, prin « fel și chip ». Așa s-a tradus în lucrarea « Materialismul dialectic » recent apărută în Editura de stat pentru literatură politică:

« În cărțile ideologilor laburiști apărute în 1952... se caută *în fel și chip* să se dovedească că capitalismul modern s-ar fi « transformat », ar fi suferit schimbări « radicale » [Alexandrov, 182].

Dar expresia populară « fel și chip » este prea familiară. Ea se folosește numai în limba vorbită, de aceea este cu totul nepotrivită într-un text filozofic, politic, științific în general.

Din același motiv nu putem traduce într-un context îngrijit termenul *якобы* prin « chipurile ». Iată cîteva exemple în care traducătorii n-au ținut seama de acest lucru.

BDD-A10266 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:34:39 UTC)

« Ei [socialiştii de dreapta] afirmă că se poate trece, *chipurile*, la socialism pe calea transformării treptate a întreprinderilor capitaliste în întreprinderi « socialiste » [Alexandrov, 182].

Sau:

« Istoria societăţii este, *chipurile*, o repetare a unora şi aceloraşi etape » Alexandrov, 175].

Întîlnim termenul *якобы* mai ales în fraze de polemică, în care autorul respinge sau ridiculizează o afirmaţie a adversarului, socotită lipsită de temei. Atitudinea negativă sau plină de rezervă faţă de teza adversarului se poate reda în romîneşte prin diferite adverbe care exprimă îndoiala sau nesiguranţa: « ca şi cum », « oarecum », « cumva » etc. Şi mai bine se poate reda acest lucru printr-un verb la condiţional. Traducătorul operei lui G. T. Alexandrov a folosit cu succes acest procedeu, dar în mod izolat şi e păcat. Iată un exemplu de acest fel:

« Renner declară că cea mai adecvată instituţie pentru înfăptuirea paşnică a socialismului este statul burghez... care *ar fi în stare* să apere interesele « tuturor claselor », ale « tuturor păturilor societăţii » [Alexandrov, 182].

Dar la paginile 151, 177, 181, 182 şi în multe alte locuri traducătorul se serveşte de termenul « chipurile », ceea ce distonează cu întregul caracter al lucrării.

Ca şi « chipurile », şi din aceleaşi motive, trebuie evitat şi termenul « cică ». Iată un exemplu în care se foloseşte în mod nepotrivit termenul familiar « cică »:

« Această lozincă *cică* împiedică unirea proletarilor diferitelor naţionalităţi » [Cursul scurt de istorie a partidului comunist, ed. III, 276].

Fraza corectă romînească este: ei susţineau că această lozincă ar împiedica...

Să relevăm şi cîteva construcţii sintactice care reproduc prea fidel sintaxa rusă: « A termina cu ceva » sau « a o termina cu ceva » sînt construcţii familiare şi nu se potrivesc decît într-un context care reproduce o vorbire familiară. De aceea considerăm nelalocul lor fraze ca:

« După ce isprăvi cu *războiul* » [Cursul scurt de istorie a partidului comunist, 294 (în ruseşte с войной)].

Sau: « Trebuia terminat cu războiul » [Cursul scurt, 254].

Verbul *a preceda* « a se întîmpla înainte de altceva » cere în limba rusă dativul. În romîneşte însă el se construieşte cu acuzativul. De aceea nu putem spune:

« Anii care au precedat *revoluţiei* din 1917 » [Alexandrov, 163], ci trebuie să spunem: « anii care au precedat *revoluţia* ».

Pronumele relativ *care* stă în romîneşte imediat după substantivul pe care îl înlocuieşte şi de care nu se desparte prin alte cuvinte. Iată două fraze greşit construite:

BDD-A10266 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:34:39 UTC)

« Adunarea Constituantă, alegerile *căreia* în fond avuseseră loc încă înainte de revoluția din octombrie... fu dizolvată » [Cursul scurt, 254].

Sau:

« A indica existența în țară a diferitelor formațiuni economice, inclusiv și a micii economii de mărfuri, răspînditorul căreia este țăranul mijlocaș » [Cursul scurt, 276]. Corect este: ...*ale cărei* alegeri... *al cărei* răspînditor...

Negația în limba romînă se exprimă altfel decît în limba rusă, lucru de care trebuie să se țină seama. Este adevărat că două negații fac o afirmație, dar nu putem abuza de folosirea dublei negații. Evident, înțelegem ce a vrut autorul să spună în fraza:

« Soldații germani care fuseseră pe frontul de est... *nu puteau să nu* descompună acolo armata germană » [Cursul scurt, 273]. Dar corect romînește este: *trebuiau* să descompună sau *era fatal* să descompună. De altfel verbul «a putea» noi îl folosim mai ales ca impersonal. Pus la începutul frazei și folosit impersonal, el își putea păstra forma negativă: *nu se putea* ca soldații germani să nu... Despărțite în felul acesta, cele două negații puteau fi folosite, pentru a da vigoare frazei.

În același fel trebuia rezolvată și fraza:

« Forțele militare *puteau* să se dovedească a nu fi pe deplin sigure pentru lupta împotriva Puterii Sovietice » [Cursul scurt, 269].

Trebuia spus: *se putea* ca forțele militare să se dovedească a nu fi...

Adverbul *numai* exprimă o noțiune de exclusivitate. Dacă un lucru este *numai* într-un anumit fel, este de la sine înțeles că el nu mai poate fi și în alt fel; iar dacă un lucru apare ca *singurul* de un anumit fel, evident că el este totodată și numai în felul acela. De aceea nu putem folosi pe *numai* și pe *singur* în aceeași frază, cum vedem în exemplul de mai jos:

« Alături de revizioniștii Internaționalei a II-a, care admit că *numai* reformele parțiale sînt *singurul* mijloc de trecere de la capitalism la socialism, dușmani ai marxismului sînt anarhiștii » [Alexandrov, 185].

Termenul rusesc *именно* înseamnă, ce-i drept, *tocmai*. Dar traducerea lui dă naștere la dificultăți. Să luăm fraza:

« Bolșevicii știau că o armată care luptă în numele unei politici greșite și care nu este susținută de popor nu poate învinge. *Tocmai* o astfel de armată fu cea a interven ționiștilor și a gardiștilor albi » [Cursul scurt, 290]. Aici *именно* n-ar fi trebuit tradus de loc. Accentul frazei căzînd pe « astfel » se scoate destul de bine în evidență elementul pe care autorul a vrut să-l pună în valoare.

Să luăm și exemplul:

« În perioada statornicirii în U.R.S.S. a modului de producție socialist, multe schimbări calitative foarte importante au avut loc *tocmai* pe calea acumulării treptate a noii calități » [Alexandrov, 173].

Nici aici *tocmai* nu este potrivit. Autorul n-a urmărit să diferențieze o cale de schimbări de altă cale sau altă posibilitate de a se ajunge la schimbări.

BDD-A10266 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:34:39 UTC)

El a vrut să spună că schimbările au avut loc pe calea acumulării, «exact în felul pe care l-a expus mai sus».

În romîneşte *tocmai* marchează o accentuare a elementului care ***urmează*** (compară cu exemplele: «tocmai Viorel i-a fost menit» [Coşbuc, B., 17]; «de ce ţi-e mai drag în lume, *tocmai* de aceea n-ai parte» [Creangă, P., 31]; «*tocmai* coana Joiţica!» [Caragiale, T. I 102]), şi nu a elementului ***anterior***. Ar fi trebuit deci tradus prin: aşa după cum am spus sau am arătat şi nu: *tocmai* pe calea...

Am semnalat aceste cîteva greşeli mai frecvente, care cu puţină atenţie ar putea fi evitate, pentru ca traducerile să cîştige în valoare şi cititorul să aibă în faţă o curată limbă romînească.

BDD-A10266 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:34:39 UTC)